

संशोधन पद्धतीच्या मूलभूत संकल्पना

Basic Concepts of
Research Methodology

001.42/DHA/KAL

Acc. No. SR-7460

डॉ. एस. व्ही. ढमढेरे
डॉ. संभाजी काले

संशोधन पद्धतीच्या मूलभूत संकल्पना
डॉ. एस. व्ही. धमदरे, डॉ. संभाजी काले

Basic Concepts of Research Methodology
Dr. S. V. Dhamdhere, Dr. Sambhaji Kale

प्रथम आवृत्ती : २०२०

ISBN 978-93-86401-95-3

© डायमंड पब्लिकेशन्स

मुखपृष्ठ

शाम भालेकर

अक्षरजुळणी

मानसी घाणेकर, पुणे

मुद्रक

एक्सल प्रिंटर्स, एरंडवणा, पुणे

प्रकाशक

डायमंड पब्लिकेशन्स

२६४/३ शनिवार पेठ, ३०२ अनुग्रह अपार्टमेंट

ओंकारेश्वर मंदिराजवळ, पुणे-४११ ०३०

☎ ०२०-२४४५२३८७, २४४६६६४२

info@diamondbookspune.com

www.diamondbookspune.com

या पुस्तकातील कोणत्याही भागाचे पुनर्निर्माण अथवा वापर इलेक्ट्रॉनिक अथवा यांत्रिकी साधनांनी-
फोटोकॉपींग, रेकॉर्डिंग किंवा कोणत्याही प्रकारे माहिती साठवणुकीच्या तंत्रज्ञानातून प्रकाशकाच्या
आणि लेखकाच्या लेखी परवानगीशिवाय करता येणार नाही. सर्व हक्क राखून ठेवले आहेत.

अनुक्रम

प्रस्तावना	तीन
लेखक परिचय	पाच
सत्र - ३	
प्रकरण - १ संशोधनाची ओळख	३
प्रकरण - २ संशोधन आराखडा	१४
प्रकरण - ३ माहितीचे संकलन	३९
सत्र - ४	
प्रकरण - १ माहितीचे विश्लेषण	७१
प्रकरण - २ केंद्रीय प्रवृत्तीची परिमाणे	९३
प्रकरण - ३ संशोधन अहवाल	१२३
परिशिष्ट - १ अर्थशास्त्रीय संशोधन क्षेत्रे	१४३
परिशिष्ट - २ प्रश्नावली	१४६
पारिभाषिक शब्दावली	१५३
संदर्भसूची	१५६

प्रकरण - १
संशोधनाची ओळख
(Introduction of Research)

- १.१ प्रास्ताविक
- १.२ संशोधनाचा अर्थ आणि व्याख्या
- १.३ संशोधनाचे प्रकार
- १.४ आर्थिक संशोधनाचे महत्त्व

१.१ प्रास्ताविक (Introduction) :

गेल्या साठ वर्षांत मानवाने प्राप्त केलेले विविध विषयांचे ज्ञान हे यापूर्वीच्या चारशे वर्षांतील प्राप्त केलेल्या ज्ञानाच्या अनेक पट आहे. आर्थिक, सामाजिक, शैक्षणिक, राजकीय या जीवनाच्या प्रमुख क्षेत्रांत खूप मोठ्या प्रमाणात परिवर्तन घडून येत आहे. या विविध क्षेत्रांपैकी अर्थशास्त्रीय क्षेत्र असे क्षेत्र आहे की, इतर क्षेत्रांमध्ये योग्य दिशेने प्रगती करण्यासाठी अर्थशास्त्रातील प्रगतीचा फार मोठा फायदा होऊ शकतो. अर्थशास्त्रातील विविध विचार, तत्त्वे, सिद्धान्त, प्रणाली, प्रवाह हे जितके परिपूर्ण असतील, तितकी या पद्धतीतून शिकून बाहेर पडणारी पिढी समृद्ध असणार आहे. अर्थशास्त्रातील ही परिपूर्णता त्यामध्ये होणाऱ्या सतत आणि मूलगामी संशोधनानेच प्राप्त होणार आहे.

एखाद्या घटनेविषयी वाटणारी उत्सुकता आणि त्यासाठी केलेली धडपड, त्यातून प्रगती साधण्याचा प्रयत्न केला जातो आणि अशा या उत्सुकतेतूनच संशोधन निर्माण होते. संशोधन म्हणजे नवीन ज्ञान प्राप्त करण्यासाठी केलेले विशेष प्रयत्न होय. कोणत्याही ज्ञानशाखेत नवीन घटनांसाठी संशोधनातून चिकित्सकरीत्या विश्लेषण केले जाते. संशोधनाचे 'वैज्ञानिक अथवा शास्त्रीय संशोधन' आणि 'सामाजिक संशोधन' असे दोन प्रकार सांगता येतात. मानवाशी संबंधित घटनांच्या अभ्यासाला आणि संशोधनाला 'सामाजिकशास्त्रांचे संशोधन' असे म्हणतात. वैज्ञानिक संशोधनाप्रमाणेच